

ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ МЕТОДИЈЕВЕ СТИХИРЕ СВЕТОМ ДИМИТРИЈУ¹

Сажетак: У раду ће бити размотрен дубљи историјски контекст Стихи-ре Светом Димитрију чији је аутор Свети Методије, али и целе Службе. Наиме, иако је сам Методије из Солуна, познато је да је највероватније био архиепископ Паноније и Моравске са седиштем у Сирмијуму. Рани хришћански извори, али и неки доцнији средњовековни, наводе да је управо Свети Димитрије пореклом ђакон из Сирмијума чији се култ ра-ширио касније у Солун. И хронолошки Методијев архиепископат и ова стихира коинцидирају.

Кључне речи: Методије, Стихира Светом Димитрију, Сирмијум

Служба, односно аколутија (σκολουθία) јесте таква књижевна, односно литургијска целина, у којој се налази већи број различитих литургијских пе-сама, као и молитава или других богослужбених дела. Поред других литур-гијских дела, најзначајније место у служби заузимају кондак, тропар и за нас овде нарочито значајна стихира. Стихира (στιχηρόν, односно песма са много стихова) јесте православна (у основи наравно византијска, дакако потом и словенска) црквена песма која се састоји од више строфа између којих је уг-лавном рефрен, који се најчешће понавља после сваке строфе. Стихире се обично певају на Јутрењу или Вечерњем, а део су, поред служби и минеја и других литургијских књига.²

Управо је један минеј, односно остатак једног минеја (од око тридесет страна) пре двадесетак година привукао пажњу угледног грчког слависте и балканолога Константиноса Нихоритиса из Солуна. Наиме, у Националној

¹ Рад је настао као фазни резултат истраживања на два пројекта: први, под бројем 177002, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије носи назив *Војвођански простор у контексту европске историје*, док је други финансиран од стране Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој Владе Аутономне покрајине Војводине, *Средњовековна насеља на тлу Војводине. Историјски процеси и догађаји*, решењем број 114-451-2216/2011.

² Дејан Михаиловић, *Византијски круг. Мали речник ранохришћанске књижевности на грчком, византијске и старе српске књижевности*, Београд, 2009, 105-106, 183-184.

библиотеци *Свети Кирил и Методиј* у Софији овај научник је пронашао под сигнатуром MS 516 српски празнични минеј за септембар, октобар и новембар. Препис је вероватно из XIII или са почетка XIV века. Под датумом 26. октобра налази се једна стихира, дакле једно литургијско дело посвећено прослави празника Светога Великомученика Димитрија. У овој стихири се налазе три строфе, од којих све три имају исти рефрен:

Димитрије, сачувај оне који ти се моле из Отечества твојега.

У овој стихири аутор исказује љубав и поштовање према овоме светитељу. У првом стихирону позивају се сви *верни* који су остали одани кроз све недаће и прогоне да радосно певају песме заштитнику града (крепости). У другом, пак, стихирону, аутор говори како ће им Свети Димитрије подарити *венце небесне* ако хвале својом вером. *Ум возведимо к Светому. Уста сада верни сотворимо сасудом Духа Светога* у трећем стихирону позива вернике писац ове стихире Светоме Димитрију. Последњи стихирон је наравно *радујсја* у коме се светитељ назива заштитником града, *светлом Светих*, а налазимо и стих *радујсја крепости Солуне славни!* То је иначе једини помен овог града у стихири.³

Ко је аутор овог дела? Научници се махом слажу да је Свети Методије написао и канон, као и Службу овоме светитељу. Методијев Канон Светом Димитрију, прати и ова стихира посвећена истом светитељу, а врло вероватно и читава поменута Служба посвећена заштитнику Солуна чији је аутор такође вероватно сам Свети Методије – апостол Словена. Стихира је можда настала 882, што би померило настанак целог канона, према цитираном и помињаном солунском научнику Нихоритису, у 880. годину. Оригиналнo је писана на старословенском језику, а овај примерак из библиотеке у Софији је српскословенски препис из позног средњег века. Читава је Служба настала одмах после превода Светога писма и других значајних словенских богослужбених књига које је Методије обавио са својим сарадницима.⁴ После неколико месеци превођења Светога писма, које је, према житију започео у марту месецу, Свети Методије је служио литургију 26. октобра на сам дан Светог Димитрија када је прославио овог Светитеља и благодарио Богу на томе што је завршио целовити превод Библије.⁵

Ћирилометодијевска мисија је изузетно много допринела ширењу култа овог светитеља међу Словенима. У исто време када настаје и ова стихира преведен је на словенски језик и корпус *Чуда Светог Димитрија*, а чувени

³ К. Nichoritis, *Unknown Stichera to St. Demetrius by St. Methodius, The Legacy of Saints Cyril and Methodius to Kiev and Moscow*. Proceedings of the International Congress on the Millennium of the Conversion of Rus' to Christianity, Thessaloniki 26-28. November 1991, edited by Anthony-Emil N. Tachos, Thessaloniki, 1992, 80–82. Ово је једини до сада рад који се бави овом стихиром, њеним проналаском, настанком и структуром, в. исто, 79–84 за целу анализу.

⁴ К. Nichoritis, нав. дело, 84. Службом Светом Димитрију, као и каноном бавили су се многи угледни слависти и бројна друга велика научна имена, издвојићемо само Горског и за нас посебно значајног Ватрослава Јагића.

⁵ Francis Dvornik, *Byzantine Missions among the Slavs. SS. Constantine-Cyril and Methodius*, New Brunswick-New Jersey, 1970, 175.

Методијев ученик, Свети Климент Охридски је превео и један енкомијастички текст, што је, уз ове Методијеве списе, први сачувани словенски помен овог светитеља.⁶ У доба македонске династије у Византији је уопште врло развијен култ Светог Димитрија који је 886. Лава Мудрог (иначе пријатеља словенских апостола и да се колоквијално изразимо *школског друга* Методијевог), каснијег византијског цара, наводно избавио из заточеништва, и указао му се и јавио у сну у тамници. Стога је у царски календар уведен и овај празник када је Лав VI (886–912) дошао на власт у Византији.⁷

Поред свог немерљивог значаја за књижевност, религију, културу и писменост словенских народа, ова Методијева стихира има и свој историјски контекст који је далеко шири од оног који је укратко понудио Константин Нихоритис. Он је донео неколико чињеница из саме стихире – Методије и његови ученици су заиста били излагани прогону, а и Методије се налазио у тамници.⁸

Константин Нихоритис, као Грк и поготово Солуњанин, у личности Светог Димитрија видео искључиво ратника, великомученика и заштитника града Солуна и у том је контексту само и посматрао и ову стихиру, као и реч *Отечество*, односно, отаџбина, домовина, верника који славе Светог Димитрија. Међутим, историјска истина је посве другачија. Иако до данас постоји низ научника који оповргавају другачије порекло овог светитеља, и настанак његове светачке легенде везују само за Солун, неки савремени извори, али и многи списи који сежу дубоко до доба просветитељства и барока, сачували су нешто друкчију традицију везану за лик и дело Светог Димитрија. Управо томе посвећујемо овај рад. Како бисмо прецизно утврдили историјски контекст ове стихире, требало би добро да сагледамо култ Светог Димитрија, али и превасходно да геогрфски омеђимо простор на коме је столовао као панонски и моравски архиепископ (макар и номинално или само титуларно) Методије и да онда утврдимо да ли ти простори имају неке везе са Светим Димитријем.

Најпре, погледајмо коју је функцију заузимао Методије у време, дакле почетком 80-их година IX столећа. *Житије Методија* наводи да је словенски и панонски кнез Коцел замалио папу Хадријана II да Методија хиротонише на катедру Светог Андроника.⁹ Према црквеној традицији Методије је 869. постао епископ Сирмијума у Панонији. *Похвално слово* писано у част Светога Методија назива га панонским архиепископом,¹⁰ док *Житије Светог Климен-*

⁶ Уп. и Смиља Марјановић-Душанић, *Свети краљ. Култ Стефана Дечанског*, Београд, 2007, 109.

⁷ Влада Станковић, *Цариградски патријарси и цареви Македонске династије*, Београд, 2003, 213. који је критички обрадио вести из списка о Светој Теофани царици, одакле и црпимо изворне вести за култ Светог Димитрија и Лава Мудрог Македонца; уп. свакако и Жилбер Дагрон, *Цар и правосластеник. Оглед о византијском "цезаропанизму"*, Београд, 2001, 236, 240, 244.

⁸ K. Nichoritis, нав. дело, 84.

⁹ *Magnae Moraviae fontes historici II. Textus biographici, hagiographici, liturgici*, ed. Lubomír Havlík, Praha-Brno, 1967, 147–150 са писмом папе Хадријана у коме каже да је посветио Методија на трон Светог апостола Андроника. Писмо је сачувано само индиректно у овом житију.

¹⁰ *Magnae Moraviae fontes historici II.*, 167–170.

та чији је аутор Теофилакт Охридски каже за Методијеву архиепископију и за њега самог следеће: *Μεθόδιος, ὁς τήν Πανόνων ἐπαρχίαν ἐκόσμισε ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου γενόμενος*.¹¹ Да је у питању Сирмијум, односно насеље на тлу тог древног града јасно имплицира и појам *Столица Светог Андроника*, а о томе има потврде и у другим историографским делима.¹²

Али, какве везе имају Свети Андроник апостол и поглавито Свети Димитрије са Сирмијумом?

Свети апостол Андроник је такође један од Седамдесеторице апостола. Поверовао је у Христа пре светог апостола Павла, коме је и рођак, или сарадник. О томе Свети апостол Павле говори у већ више пута цитираној и проучаваној Посланици Римљанима: *Поздравите Андроника и Јунију, родбину моју, и моје другаре у сужањству, који су знаменити међу апостолима, који и пре мене вероваше у Христа* (Рм. 16, 7). Као додатак једној византијској *Ускршњој хроници* издата је и једна листа Седамдесеторице апостола, односно *ученика Господњих*, чији је аутор извесни Доротеј, епископ града Тура, а сама листа је писана дакако грчким језиком негде током IV столећа. Под бројем 20, на списку Седамдесеторице које нуди епископ Доротеј је апостол Андроник, епископ Шпаније (Σπαιίας).¹³ Према великом познаваоцу раног хришћанства у Панонији и Илирику Жаку Зејеу (код нас често погрешно преведено као Зелер), једна једноставна грешка неког каснијег преписивача, претворила је апостола Андроника у наводног епископа Паноније (Παννονίας), уместо Шпаније, како Доротеј наводи у свом попису. У различитим манускриптима овог списка налазе се обе варијанте. Овај други податак, који везује апостола и Панонију, односно Сирмијум је, међутим, превагнуо. На тај начин, панонска, односно сирмијумска црква добила је свог апостола-утемељивача.¹⁴ То свакако није усамљен случај у хришћанској васељени, јер многа епископска средишта су узимала апосто-

¹¹ Θεοφύλακτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγάριας Βίος καὶ πολιτεία, ὁμολογία τε καὶ μερικὴ θαυμάτων διήγησης, τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Κλήμεντος ἀρχιεπισκόπου Βουλγάρων, Patrologia Graeca, ed. J.-p. Migne, tomus CXXVI, Paris, 1864, 1195–1196.

¹² С тим с рецимо слаже од значајнијих стручњака и један D. Obolensky, *Byzance et les églises d'Europe orientale*, у: *Nouvelle Histoire de l'Eglise*, t. 2, Paris, 1968, 34; поред њега уп.свакако и неизоставно Б. Ферјанчић, *Сирмијум доба Византије*, Сремска Митрпвица, Сремска Митровица 1969, 49; да је Сирмијум требало да буде центар ове нове архиепископије слажу се и његови енциклопедијски биографи *Методиј*, у: *Кирилometодиевска енциклопедија II*, директор Петър Динев, Софија, 1995, 643. Свакако да је један од најпознатијих присталица ове идеје и већ цитирани F. Dvornik, *les Slaves*, Paris, 1970, 89; у најновије време Методијевим архиепископством у Сирмијуму се, додуше индиректно бавио и Предраг Коматина, *Моравски епископ Агатон на Фотијевом сабору*, Српска теологија данас 2009. Зборник радова првог годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету 29–30. маја 2009, Београд, 2010, 366. Одличан преглед врло бројне литературе на тему Методијеве архиепископије в. код Đorđe Bubalo, Katarina Mitrović, Radmila Radić, *Jurisdikcija Katoličke crkve u Sremu*, Beograd, 2010, 32–33, нап. 47.

¹³ *Chronicon paschale*, t. II, ed. Dindorf, Bonnae, 1832, 124–125.

¹⁴ Жак Зелер, *Почеци хришћанства на Балкану*, Подгорица, 2005, 58, уп. и нап. 21 за једну сличну забуну око Венанција из Салоне.

ле за своје осниваче, иако то нема никакву изворну историјску утемељеност. Свакако је до данас најпознатија легендарна теза да је Свети Петар први папа, односно епископ града Рима и да су све потоње папе његови наследници. Јерусалимска се патријаршија везује за Светог Јакова, а Александријска за Светог Марка. Првог апостола и Шпанија сматра својим заштитником, а другог, опште је познато, Венеција. Дакле, Сирмијум, као један од најзначајнијих црквених центара, није био никакав изузетак по том питању.

Временом се и у Андрониковом житију код боландиста појавио овај податак, додуше, треба то посебно подвући, са одређеном оградом и озбиљнијом дозом опреза. Наиме, како писци Андрониковог житија веле, у последњем поглављу овог хагиографског списка, у Синопису апостола и ученика Христових које је саставио Свети Доротеј епископ, наводи се име Андроника као осамнаестог ученика: *Андроник, који је код њега већ апостол у посланици Римљанима, епископ је Паноније (Pannoniae factum est episcopus)*.¹⁵ Дакле, и овде се позива на већ цитирани и помињани списак ученика Христових од поменутог турског епископа Доротеја, а о коме говори и цитирани Жак Зеје. Даље, евидентно је да су аутори приликом писања овог житија имали пред собом онај манускрипт у коме се наводи као Андроникова дијецеза Панонија, док је онај који је објављен у *Corpus scriptorum historiae Byzantinae* као додаток *Ускршњој хроници*, као што смо већ напоменули, Андроника назвао епископом Шпаније. Посве је занимљива и једна друга ствар, што манускрипт којим су се послужили боландисти Андроника и његово наводно епископство достојанство ставља на осамнаесто место, док у критичком издању *Бонског корпуса* његова владичанска част у Шпанији је, као што смо видели, по реду двадесета. Занимљиво је да не постоје изворни подаци ни за Шпанију као наводну дијецезу овог апостола, једнако као што нема ни за Сирмијум. Међутим, традиција и легенда Сирмијума је опстала и надјачала изгледа ову шпанску временом и овај се древни град сматра епископском катедром Светог Андроника.

Прича о Светом Димитрију је свакако још занимљивија. Данас то је један од најпоштованијих светитеља у хришћанској васељени. Предствља га иконографија као светог ратника, великомученика, његова бројна чудеса су спасавала Солун од Авара, Словена, бројних природних катастрофа и непријатеља. Велелепна црква Светог Димитрија и данас одузима дах и једно је од највећих места ходочашћа свег православља, али и хришћанства уопште. Знамо да његово житије наводи да је био пореклом из богате угледне породице, да му је отац био префект града Солуна. По очевој смрти, млади Димитрије, већ крштен у име Свете Тројице, треба да дође на чело града. Пред царем Максимијаном сведочи своју веру и због тога је пао и у тамницу. Позната је и прича како је помогао једном хришћанину Нестору којег је управо он покрстио, да победи царевог гладијатора, Вандала Лија. Након многих мука

¹⁵ Борис Стојковски, *Боландистичко житије Светог Андроника*, Култура Полиса, година VII, број 13/14, 72.

Димитрије је пострадао као мученик. Над његовим гробом и његовим мошти-ма десила су се многа чудеса и исцељења, а и он сам је штитио свој град Солун од многих опасности и мука.¹⁶

Међутим, град на тлу старог Сирмијума, у коме је наводно први епископ био Свети Андроник, данас је, управо по овом светитељу добио и име Митровица. Култ Светог Димитрија је очигледно и на простору Сирмијума био веома јак. Обично се тврди да је тај култ пренет из Солуна у Сирмијум где је временом пустио корен и тако је и град добио своје данашње име, изведено из светитељевога имена. И аутори критичких издања житија светаца, славни боландисти тврде, сходно ранијим пасијама, као и Симеону Метафрасту и његовом житију Светог Димитрија, да је префект Илирика по имену Леонтије пренео култ из Солуна у Сирмијум и тамо подигао цркву посвећену овом великомученику.¹⁷ Међутим, везе овог светитеља са Сирмијумом су много дубље, и везане су за само порекло Димитријево.

Два савремена извора, која потичу из времена када су се прогони над хришћанима догађали, дакле у првој декади IV столећа (подсетимо се да је Свети Димитрије пострадао око 306) наводе да је овај светитељ ни мање ни више него из Сирмијума. Први извор који треба да споменемо јесте неизоставно тзв. *Сиријски мартиролог* (*Breviarium Syriacum, seu Martyrologium Syriacum*), настао око 360, можда и 411, највероватније у Витинији код Никомедије (Мала Азија). Овај извор наводи за Светог Димитрија, и то под другим датумом него оном како знамо, тачније 9. априлом, да се тог дана слави *Ἐν Σιρίῳ Δημήτριος*.¹⁸

И један други оновремени извор, познат као *Martyrologium Hieronimianum*, односно његов препис из Рајхенауа, наводи за Светог Димитрија *Syrmia Dimitri diaconi*.¹⁹ Овај мартиролог се приписује позноантичком

¹⁶ Поповић Јустин, *Житија светих за месец октобар*, Ваљево, 1994, доступно на <http://svetosavlje.org/biblioteka/AvaJustin/ZitijaSvetih/ZitijaSvetih1026.htm> (27. децембар 2010)

¹⁷ *Acta sanctorum octobris*. Tomus quartus, Bruxelles, 1780, 83–84, даље се износи да је Митровица добила име управо по овом светитељу, као и познати византијско-угарски сукоби у доба ромејске династије Комнина.

¹⁸ Уп. М. Vickers, *Sirmium or Thessaloniki? The critical examination of the St. Demetrius legend*, Byzantinische Zeitschrift, 67. Band, 2. Heft, 1974, 344; Ж. Зелер, нав. дело, 100, напомена 31. Он је користио извод у хијеронимском мартирологу, који су сачинили Дишен и де Роси у *Acta sanctorum Novembris*, tomus secundus, Bruxelles, 1931, LV. Око мартиролога уп. René Aigrain, *L'hagiographie. Ses sources, ses méthodes, son histoire*, Paris, 2000, 23–26. Што се тиче поузданости, сиријски и хијеронимски мартиролог су хронолошки најближи и доста су поуздани за рани IV век. О томе уп. Johan Leemans, *The Cult of Mars in Late Antique Caesarea*, Studia Patristica. Papers Presented at the Fourteenth International Conference on Patristic Studies held in Oxford 2003, Leuven-Paris-Dudley, MA, 2006, 73, уп. напомену 10. Тибор Нађ каже да је до измене Димитријевог житија и до солунске легенде дошло без икаквог основа, што је вероватно мало претерана оцена и поједностављење, али у суштини не и потпуно нетачно промишљање, в. Nagy Tibor, *A Pannoniai kereszténység története a Római védőrendszer összeomlásáig*, Budapest, 1939, 58.

¹⁹ *Acta sanctorum Novembris*, tomus secundus, 41; в. Hippolyte Delehaye, *Les légendes grecques des saints militaires*, New York, 1975, 108; Ж. Зелер, нав. дело, 100, напомена 32.

и раносредњовековном писцу Хијерониму, односно чувеном преводиоцу Библије и великом хришћанском утору Светом Јерониму. Ова два мартиролага имају несумњиву изворну вредност, и важност оба наведена изворамартиролага је превасходно у томе што су сачували податке везане за светеље IV и V столећа.²⁰ И *Lytaniae sanctorum Syrmiensium*, међу свецима којима се упућују усрдне молитве, помињу чак два пута Светог Димитрија и то као *Sancte Demetri diacone martyr* и други пут као *Sancte Demetri Dioecesos patrone martyr*.²¹ Ове литаније је код себе имао митровачки жупник Павле Милер, а још пре готово три столећа Ладислав де Киш Серењи, сремски бискуп, навео је ове литаније и ђакона Димитрија сирмијумског. О овом Димитрију ђакону, заиста не знамо ништа. Ради се, вероватно, о ђакону епископа Иринеја, такође светитеља и првог историјски потврђеног епископа Сирмијума.²² Димитрију ђакону посвећен је била и једна базилика, чији остаци и данас постоје. Настала је у истом столећу када је он и пострадао за Христа.

Слика 1. Базилика Светог Димитрија у Сирмијуму – данашњи остаци и изглед

²⁰ Tóth Péter, *Szent Demeter és tisztelete*, у: *Szent Demeter. Magyarország elfeledett védőszentje*, szerkesztette Tóth Péter, Budapest, 2007, 24. Hippolyte Delehaye, *Cinq leçons sur la méthode hagiographique*, Bruxelles, 1934, 52–58 упозорава на потешкоће приликом критичког проучавања ових мартиролага и наводи да треба са великим опрезом их користити, али им не одриче историчност, веродостојност и значај. Штавише, управо их овај велики хагиограф и користи као кључне изворе за доказивање Димитријевог сирмијумског порекла.

²¹ Преноси Ladislaus Szórényi de Kis Szórény, *Vindiciae Sirmiensis seu descriptio Sirmii cum suo episcopatu*, Budaë, 1746, 246; једну копију литанија, исте садржине, поседовао је и Ж. Зелер, нав. дело, 101, напомена 36. Данас се та копија литанија жупника влч. Павла Милера чува у Архиву Срема у Сремској Митровици.

²² Д. К. Петровић, нав. дело, 5; Б. Ферјанчић, *Сирмијум у доба Византије*, 36; Н. Delehaye, *Les légendes grecques des saints militaires*, 108; Фрањо Баришић, *Чуда Светог Димитрија као историски извори*, Београд, 1953, 16; Gy. Györffy, *Pregled dobara grčkog manastira u Svetom Dimitriju na Savi (Sremska Mitrovica) iz XII veka*, Споменица Историјског архива Срем, 1, Сремска Митровица, 2002, 8, Радомир Поповић, *Рано хришћанство на Балкану пре досељавања Словена-Сирмијум*, Sirmium и на небу и на земљи (1700 година од страдања хришћанских мученика, Сремска Митровица, 2004, 19–20; Ж. Зелер, нав. дело, 102. Никола Вулић, *Војводина у римско доба, Војводина I. Од најстаријих времена до Велике сеобе*, Нови Сад, 1939, 77–78 сматра да су постојала два истоимена мученика и ђакон и угледни конзул. Та претпоставка је, међутим, врло вероватно погрешна.

Бежећи од Хуна, који су под вођством чувеног Атиле освојили стару античку и раносредњовековну престоницу 441, грађани Сирмијума преносе мошти свога локалног светитеља, а за земаљскога живота ђакон Димитрија. Кад су стигли у свој нови дом – Солун мошти су од стране ових избеглица положене у једну мању цркву (коју иначе помиње и прва, старија пасија Светог великомученика Димитрија) која је после постала монументална базилика коју и данас познајемо. У међувремену је и живот светитеља потпуно измењен и реконструисан, а промењен му је и дан прослављања у календару. Уместо ранијег 9. априла, претпоставимо дна страдања овог ђакон, то је постао садашњи датум, 26. октобар (односно по новом календару 8. новембар – Митровдан у српској традицији). Тог дана су, вероватно, мошти пренете у Солун из Сирмијума.²³

Временом је, као што знамо, дошло до преображења култа Светог Димитрија, где је ђакон цркве у Сирмијуму постао солунски мироточиви великомученик, за земаљскога живота високи државни и војни достојанственик. Али, Сирмијум као место његовог порекла се сачувао током средњег века, али и касније. Традиција Сирмијума као родног места Димитријевог опстала је и у бројним средњоевропским хроникама, пре свега угарским, али и пољским.

Свакако на првом месту треба поменути тзв. *угарску легенду*. Наиме, ради се о једном житију Светог Димитрија, које је садржано међу другим легендама о угарским светитељима, и која нису садржана у чувеној *Златној легенди*, тј. *Legenda aurea*. Непознати приређивач овог хагиографског дела желео је да скупи све хагиографске легенде и легендарне приче о светитељима са подручја средњовековне Краљевине Угарске. Ради се о спису познатом и као *Legende sanctorum Regni Hungariae in Lombardica Historia non contente*, и имале су неколико издања. Једно је из Стразбура, штампано око 1486, док су два издања из Венеције, једно потиче из 1498, а друго је штампано нешто касније, на самом свршетку средњег века, 1512. године.²⁴ Ова легенда за Светог Димитрија каже да је рођен у Панонији преблажени муж Димитрије, племенита рода, али племенитије вере, у граду Сирмијуму. Односно на латинском тај почетак житија изгледа овако:

natus est infra Pannoniam beatissimus puer Demetrius, nobilis genere, sed nobilior fide, in civitate Syrmio.

Даље сазнајемо да су му се родитељи звали Хадријан и Теогно, да је у родном граду Сирмијуму подучаван слободним вештинама и да је узрастао у вери Христовој. Потом Свети Димитрије одлази у Солун из родног града и

²³ M. Vickers, нав. дело, 346–350; Péter Tóth, *Sirmian martyrs in exile. Pannonian case-studies and a re-evaluation of the St. Demetrius problem*, *Byzantinische Zeitschrift*, 103. Band, 1. Heft, 2010, 150–151, подржава ову тезу, а још двадесетих година прошлога столећа сличну претпоставку и тезу о пресељењу култа из Сирмијума у Солун и његовим разлозима и поводима је изнео и познати мађарски истраживач римске Паноније Andreas Alföldi, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien, II*, Berlin-Leipzig, 1926, 96, уп. напомену 2.

²⁴ Tóth Péter, *Szent Demeter Magyarországi legendája*, Szent Demeter, 45.

као особа сенаторског порекла, постаје конзул. Наставак легенде је већином познат, уз неке измене, али углавном следи чувена прича о Нестору и Лију, затим и страдање Димитријево, као и Леонтијев повратак у родни Сирмијум где подиже храм овом светитељу. У овој верзији легендарне приче о Светом Димитрију се јасно наводи да је и сам префект Илирика Леонтије из угледне породице великог и славног града Сирмијума.²⁵

Још један угарски извор доноси нам сличну причу. Овај спис потиче са самог краја средњег и почетка раног новог века. Ради се о једној литургијској књизи (рекли бисмо нешто приближно код нас некој врсти требника или мисале, односно мисала) у којој су сабрани делови из Библије који се читају сваког дана на службама, као и поједина житија светаца. То је у Мађарској доста познати *Érды-kódex* који је настао око 1527, а име носи по Јаношу Ердију који га је први пронашао 1834. године. Сам кодекс је писан на оновременом мађарском језику.²⁶ У *Érды-kódex* се наводи да се Свети Димитрије родио у негдашњем Сирмијуму који се (у време кад је писан овај кодекс) назива *Százvaszentdemeter* односно Свети Димитрије на Сави. Највећи део хагиографског списка је у наставку прилично познат, иако рецимо нема у њој префекта Леонтија. У центру пажње је Димитријева помоћ Нестору у борби против гладијатора Вандала Лија и потом Димитријеве патње и на концу мученичко страдање.²⁷

Слика 2. О Светом Димитрију из *Érды-kódex*

²⁵ Tóth Péter, *Legendák, Szent Demeter*, 222-223, за целу легенду на латинском са мађарским преводом уп. 222–243; исти, *Die sirmische Legende*, 350–351.

²⁶ Tóth Péter, *Szent Demeter hazai tiszteletének középkori és újkori emlékei, Szent Demeter 125–129*. Са исцрпном библиографијом о самом кодексу.

²⁷ Први и за сад једини савремени превод овог одељка о Светом Димитрију на мађарски јесте онај код Tóth P, *Legendák, Szent Demeter*, 245–247. На другим језицима га дакако нема уопште. Једино до данас приређено и постојеће критичко издање целог кодекса је са интернета, приређено је од стране Универзитета Етвеш Лоранд из Будимпеште на сајту <http://sermones.elte.hu/erdy/> где се могу наћи и фотографије страница кодекса, али и паралеле у изворима и поједине забелешке о литератури. Очекује се ускоро и једно критичко издање у папиру, мада је ово до сад најбоље и може се користити у науци. Још једно новије, али не и најбоље, мада врло корисно издање Ердијевог кодекса се може прочитати и у дигиталној библиотеци (тзв. Климотека, по печујском бискупу Климу) Универзитета из Печуја на http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06010401/4_0_1_pg_iii.html

Хронолошки је билизак још један угарски позносредњовековни извор који доноси сличну пасију Светог Димитрија. Пелбарт из Темишвара (око 1435–1511) био је фрањевац који је написао дело под називом *Pomerium Sermonum*. У питању је једна помоћна књига за свештенике, у којој је овај учени и широм Европе поштовани угарски редовник, сабрао беседе и житија светих за сваки дан, као и за све покретне и непокретне празнике Римокатоличке цркве. И на дан Светог Димитрија написао је једну беседу, односно предикацију, која је послужила, између осталог, и писцу Ердијевог кодекса, који је управо Пелбартову беседу на латинском језику, превео на мађарски.²⁸ Код овог редовника Мале браће наилазимо на исту или готово идентичну причу о заштитнику и патрониму Митровице. Свети Димитрије је рођен *infra Pannoniam*, био је и према Пелбарту *nobilis geenre, sed nobilior fide*, и рођен је наравно у *Syrmia*. Изузев ове измене у роду имена града, занимљиво је да је, према Пелбарту, Димитрије био *dux Belgradensis ac dux Lacedomoniensis et consul*.²⁹ По мишљењу Петера Тота, у оба случаја, ради се о актуализацији топонима.³⁰ Део о Београду и Лакедемону је посве легендаран и вероватно плод неке традиције или чак и Пелбартове маште.

Из позног средњег века је и један пољски извор, али који се директно односи на Угарску, па и на нашег тренутно главног јунака и свеца. Према једном житију Светог Димитрија, које је написао чувени и вероватно највећи пољски историчар средњег века Јан Длугош, наводи се за Светог Димитрија да

natus est infra Pannoniam beatissimus puer Demetrius, nobilis geenre, sed nobilior fide, in civitate Syrmio.

Родитељи му и код Длугоша Хадријан и Теагно, који су га васпитали у духу хришћанске вере. Био је племенитог рода, а још *племенитије вере*, једна реченица коју сад већ видимо да сусрећемо у свим списима који се дотичу легенде у Светом Димитрију и у његовим житијима проистеклим из *угарске легенде*. Образовао се и школовао у Сирмијуму, где је и рођен. Потом одлази у Солун, где добија конзулску част. Даље се наравно наставља житије у познатом духу Ради се у ствари о Длугошевом *Животу Светог Станислава бискупа краковског*, који међутим у свом другом делу доноси различите легенде о свецима Чешке, Угарске, Пруске, Моравске, као и Шлезије. Међу њима је и легенда о Светом Димитрију, која долази одмах после оне о Светом Стефану, првом

²⁸ Tóth P, *Szent Demeter hazai tisztelétének középkori és újkori emlékei*, 123-125. Са обимном библиографијом и биографским напоменама о фрањевцу Пелбарту и детаљнијим преиказом његових других, за нас овде, мање значајних дела.

²⁹ Pelbartus de Temeswar, *Pomerium Sermonum de Sanctis. Par aestivalis II*, Hagenau, 1500, 222–223, овде коришћено интегрално електронско приређено издање са http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1435-1504,_Pelbartus_de_Themeswar,_Pomerium_de_Sanctis,_LT.pdf

³⁰ Tóth P, *Szent Demeter hazai tisztelétének középkori és újkori emlékei*, 125.

угарском краљу.³¹ Као што смо могли да видимо, садржај, а и текст угарске легенде и Длугошевог дела, у вези са Светим Димитријем, је идентичан и користе се многе потпуно исте реченице. Управо је горепоменућа мађарска легенда ушла у ово дело Јана Длугоша.³²

Још два средњовековна црквена извора постоје који су сачували изворну традицију о пореклу Светог великомученика Димитрија. Једно потиче из руку бискупа Петра, а друга од редовника Антала.

Првопоменути бискуп Петар Ранзан (Petrus Ransanus) био је легат напуљског краља у Угарској у коју је стигао 1488, а свега две године касније написао је своје дело *Epithoma Rerum Hungararum*. Ово дело је писано доста под утицајем Туроцијеве хронике (једног средњовековног угарског извора) и доноси прегршт занимљивих информација о средњовековној Угарској, па и о Митровици, односно Сирмијуму. Овај хуманиста пише да се у Сремској жупанији налази град Сирмијум, старо епископско седиште, родно место цара Проба и мученика Светог Димитрија. Ранзан још пише и да има доста остатака који потврђују славну прошлост овога града.³³ Ову традицију је највероватније бискупу Петру Ранзану пренео и тадашњи сремски бискуп Фодор Стефан Нађлучеи, познат под својим хуманистичким именом Стефан Крисп. На трон сремских бискупа сео је 1490. године. Како је Нађлучеи боравио у Милану неколико пута, а и школовао се на универзитетима Италије, врло је могуће да су се ова двојица бискупа познавали од раније.³⁴

Ово столеће изнедрило је још један спис који је сачувао традицију у Угарској о сирмијумском пореклу Светог Димитрија. Ради се о *павлинском бревијару*. Дакле, у питању је часловац (односно часослов како бисмо ми рекли) који је, сходно традицији римокатоличког црквеног реда павлина, 1454. Антал Татаи, тадашњи генерални викар реда, приредио. Овај бревијар штампан је у Базелу 1486, а потом и у Венецији прво 1537. и 1540. године. Овај часловац, односно бревијар садржи наравно и пригодне мисне песме на празник Светог Димитрија, као и његово житије. Оно је написано и у овом

³¹ В. JOHANNES DLUGOSSUS, *VITA BEATISSIMI STANISLAI CRACOVIENSIS EPISCOPI. NEC NON LEGENDAE SANCTORUM POLONIAE, HUNGARIAE, BOHEMIAE, MORAVIAE, PRUSSIAE ET SLESSIAE PATRONORUM, IN LOMBARDICA HISTORIA NON CONTENTAE, CRACOVIAE*, 1511, 121; ДЛУГОШЕВИ ПОДАЦИ СУ РАЗМАТРАНИ И У АА SS OSTOBRIS, 57–58, МАДА ПРИРЕЂИВАЧИ ЖИТИЈА НЕГИРАЈУ БИЛО КАКВО ПОРЕКЛО ДИМИТРИЈА ИЗ ПАНОНИЈЕ ИЛИ СИРМИЈУМА, ПОЗИВАЈУЋИ СЕ И НА ПОМЕНУТОГ ВИЗАНТИЈСКОГ АУТОРА СИМЕОНА МЕТАФРАСТА И НА ЈЕДНО АНОНИМНО ЖИТИЈЕ. НАВОДИ СЕ ТАКОЂЕ И ДА НЕ ПОСТОЈИ НИЈЕДНО ДЕЛО, ОДНОСНО ИЗВОР, КОЈЕ ПОТВРЂУЈЕ ПОРЕКЛО СВЕТОГ ДИМИТРИЈА У СИРМИЈУМУ, ОДНОСНО ПАНОНИЈИ. ОПОВРГАВА СЕ И ТВРДЊА КАКО ДЛУГОША, ТАКО И ДРУГИХ АУТОРА ДА СЕ СВЕТИТЕЉ ШКОЛОВАО У СИРМИЈУМУ. ЗА РАСПРАВУ ОКО ОВОГ ТУМАЧЕЊА ДЛУГОША В. И TÓTH P, *SZENT DEMETER MAGYARORSZÁGI LEGENDÁJA*, 43–44.

³² Tóth P, *Szent Demeter Magyarországi legendája*, 45.

³³ Petrus Ransanus, *A magyarok történetének rövid foglalása*, ford. Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet, Budapest, 1999, 31.

³⁴ Szinyei József, *Magyar írók élete és munkai*, 2. kötet, Budapest, 1893, 123; Tóth P, *Szent Demeter Magyarországi legendája*, 41–42.

бревијару павлина на основу већ познате традиције која је била више него жива у Угарској.³⁵

У новом веку, ова традиција није замрла, штавише. Сремски бискуп Ладислав де Киш Серењи је у свом познатом делу *Vindicicae Sirmiensis* штампаном 1734, а потом и 1746. такође даје потпору тези и у то време већ јакој угарској традицији о сирмијумском пореклу Светог Димитрија.³⁶ Историчар поменутог римокатоличког црквеног (монашког) реда павлина Никола Бенгер написао је 1742. *Menologium Illyricanum* (илирски минеј или Менологиј Илирика) у коме пише да Свети Димитрије није из Солуна, како пише у римском мартирологу, већ из Сирмијума. Да би то доказао, Никола Бенгер се позива на Длугоша и његову књигу о Светом Станиславу, односно додатку са житијима угарских светитеља, затим на старе павлинске бревијаре, те на бискупе Петра Ранзана и Ладислава де Киш Серењија. Дакле, видимо да он сумира све изворе које смо и ми овде донели као потпору тези о сирмијумском пореклу Светог Димитрија. Поред њега, почетком XVIII века угарски језуита по имени Самуел Тимон 1733, као и још један аутор, који се звао Гргур Хиди, на самом почетку века, 1701, Димитрија убрајају у најзначајније угарске светитеље, пореклом из Сирмијума.³⁷

Нису ово једини спомени култа Светог Димитрија на тлу Угарске, односно Сирмијума. Каснији византијски (православни) епископ Туркије (Угарске) имао је печате са ликом управо овог светитеља. Због тога неки угледни историчари истичу да је и седиште овог епископа, из X века, па скоро два века надаље, био (макар титуларно и формално) град Сирмијум одакле је ширен византијски обред у Угарској. Бројни грчки аутори, временом, али не само они, чврсто, стоје на становишту да је овај светитељ ексклузивно солунски патрон и да или нема везе са Сирмијумом, или у најбољем случају да префект Леонтије преноси култ из Солуна на север, преко Дунава. Бројни извори, међутим, као и најновија истраживања на ову тему све су ближи закључку да је Свети Димитрије ђакон епископа Иринеја, првог историјски потврђеног владике сирмијумскога, који је такође мученички пострадао и који је прослављен као светац. Извори су сложни да је и Димитрије да из Сирмијума. Временом, после око столеће и по, култ се трансформисао и ђакон је постао конзул. Током средњег века, а засигурно 1071. године и раније, па све до 1344, можда и 1526, град је имао храм посвећен Светом Димитрију, или чак више црквених грађевина. И данас Сремска Митровица има две цркве пос-

³⁵ Tóth P, *Szent Demeter Magyarországi legendája*, 42, уп. и фусноте 7–10 за манускрипте и литературу о павлинским бревијарима.

³⁶ L. Szörényi de Kis Szörény, нав. дело, 91–93.

³⁷ Tóth P, *Szent Demeter Magyarországi legendája*, 40–41, уп. посебно напомену 2 за цитирање Бенгеровог дела, које постоји само у манускрипту у Универзитетској библиотеци у Будимпешти (ELTE) и које нам није било доступно у време истраживачких боравака у том граду. За мађарске изворе о Светом Димитрију уп. и Tóth Péter, *Egy bizánci szent Magyarországon, egy magyar szent Bizáncban. Szent Demeter magyarországi kultuszáról*, Magyar Könyvszemle 117. évf. 2001. 1.szám, 5–19.

већене Светом Димитрију. Једна је римокатоличка конкатедрала Сријемске бискупије, а друга је Саборна црква највећег сремског града.

Ово је, дакле, један попис каснијих извора о Светом Димитрију, као и легендарних прича које су настале вероватно под утицајем двају савремених мартиролога. Али, постоје ли неки списи који су ближи хронолошки Мето-дијевоме добу и који говоре управо о ма каквим везама Димитрија са Сирмијумом? Свакако да постоје и њима би требало поклонити пажњу. Друга верзија житија Светог Димитрија доноси на светло дана неке нове податке у вези са животом и страдањем овог светитеља. Према овој, тзв. *passio altera*, Димитрије постаје војник који је служио у војсци цара Максимијана. Био је управник провинције Греције и добио је чак и чин конзула. Био је хришћанин по својој вероисповести. Прича о Нестору и Лију се и овде провлачи, а однос Димитрија и Нестора је објашњен дубље. Наиме, Нестор је савет уочи борбе потражио управо од Димитрија. Уз помоћ Димитријевих молитви Богу, наравно хришћанском, Нестор побеђује гладијатора Лија. Свети Димитрије кажњен је и убијен, јер је помогао Нестору да победи. Његове мошти, потпуно нетљене и пријатног миомириса, пронађене су када је префект Леонтије желео да сагради велику цркву у знак захвалности јер га је светитељ чудесно излечио. Ово житије помиње међутим и град Сирмијум, и то на два места. Наиме, поменути гладијатор Лије је пре доласка у Солун, баш у Сирмијуму многе људе побио. А Леонтије, пошто је саградио велелепни храм Светога Димитрија у Солуну, одлази у Сирмијум и покрај богомоље посвећене Светој Анастасији подиже цркву Светог Димитрија у коју смешта његову хламиду и орап.³⁸

Трећа пасија, односно треће житије Светог Димитрија се у погледу живота и смрти овог светитеља у највећој мери слаже са овом другом. На основу горепоменуте друге пасије Симеон Метафраст је око 980. написао ову трећу. Ради се о спису у коме има много више лирике и богат је описима разних чуда која су се десила над гробом и реликвијама овог светитеља, или чудима које је је он учинио за спас свога града који штити – Солуна.³⁹

Дакле и у време када је Методије заузимао столицу панонског (односно моравског) архиепископа и архиепископа свих словенских земаља, као и век касније, постојала је традиција која је повезивала Сирмијум и Светог Димитрија. Некад у изворном, некад у нешто измењеном облику, али традиција Сирмијума је постојала.

Панонска архиепископија је морала и да се бори са баварским, односно франачким клиром и да се труди да одржи богослужења на словенском народном језику. Стога је било више него нужно да се ова новоформирана ар-

³⁸ Житије је објављено у *Acta sanctorum octobris tomus quartus*, Bruxellis, 1780, 90–95. Уп. и Н. Delehaye, *Les légendes grecques des saints militaires*, 105–106; Ж. Зелер, нав. дело, 100–101; Tóth P, *Szent Demeter és tisztelete*, у: *Szent Demeter*, 13–15.

³⁹ Житије објављено у AA SS octobris, 96–104; Tóth P, *Szent Demeter és tisztelete*, у: *Szent Demeter*, 15–16.

хиепископија веже за славне традиције и да се тиме да патронат и легитимитет моравско-панонској архидијезеци и самом Светом Методију као њеном владики. Због тога се управо и настојало да се ова новоформирана архиепископија веже за Светог Андроника и Светог Димитрија, традиционално везане за Сирмијум.⁴⁰ Мартин Егерс чак сматра да се овде ради о *рентранслацији* култа Светог Димитрија, оригинално из Сирмијума, а који се преко Методија, из Солуна враћа у Сирмијум.⁴¹ Личност Методијева јесте свакако једна веза која Светог Димитрија враћа у родно место и место мученичког пострадања.

Из аспекта наше теме, кад је писао о Методијевом Канону Светом Димитрију, Томас Батлер је у свом чланку још 1987. имплицирао везу Сирмијум–Солун, односно Методије и Сирмијум чији је заједнички именитељ Свети Димитрије, за чији култ већ знамо да је пренет из Сирмијума у Солун. Томас Батлер наводи, позивајући се на Делаја и друге боландисте и њихова издања мартиролога, да је светитељ Димитрије Солунски био рођен у Сирмијуму. Леонтије, управитељ Сирмијума у доба Константина је пренео култ у Солун. Он такође сматра да је Методије написао канон Св. Димитрија између 882–884. године.⁴² Ово је, морамо рећи, до сада први и једини рад који врло директно имплицира везе Методија са Сирмијумом у контексту његовог литургијског и литерарног дела. Како стихира тада није била позната, ово би се несумњиво односило и на Канон и на целу Службу Светом Димитрију коју је писао Свети Методије. Свакако да бисмо, ослањајући се на поменуте изворе, али и на већ раније претпоставке Томаса Батлера, могли да претпоставимо да је и стихира, као део аколутије посвећене Светом Димитрију, такође дело које јасно имплицира на двоструки идентитет овог свеца везаним за Солун–место порекла, и Сирмијум–место епископства Светог Методија.

Тешко је заиста рећи да ли постоје неке конкретне везе самог Методија са Сирмијумом, али неке посредне везе изгледа се могу назрети. Методију је свакако било познато житије Светог Димитрија и готово сигурно је, као образован човек, знао и порекло ове хагиографске легенде и везе Димитрија ђакона са Сирмијумом. Кад је постављен на столицу Светог Андроника, поново Сирмијум, радио је много на јачању угледа своје архипастирске катедре, ослањајући се на традицију Светог Димитрија. Не знамо је ли он икад фактички ушао у Сирмијум, али је традиција ове древне епископије била изузетно јака, што се огледа и у његовом литерарном делу. Стихира Светом Димитрију део је Службе, чији је Методије аутор. У време кад је написана он је већ увелико архиепископ Морвске и Паноније. Писана је на старословенском, дакле очигледно за његову паству у Моравској и Панонији. Превод Библије је свечано

⁴⁰ Martin Homza, *Svätý Metod a jeho právne pokusy*, Balkan i Panonija kroz istoriju. Zbornik radova, Novi Sad, 2006, 79–84.

⁴¹ Martin Eggers, *Das Erzbistum des Method. Lage, Wirkung und Nachleben der kyrillomethodianischen Mission*, München, 1996, 22.

⁴² Томас Бътлър, *Методиевият канон в чест на Димитър Солунски*, Кирило-Методиевски студии, книга 4, Хиљада и сто години од смъртта на Методий, Софија, 1987, 260–261.

окончао светом литургијом управо на дан Светог Димитрија. Очигледно је у питању ширење и јачање култа Светог Димитрија међу његовим новим верницима, у великој мери словенског порекла. Како му је седиште био Сирмијум, не треба губити из вида да је Методије, иако Солунац, одлично знао за сирмијумску традицију Светог Димитрија, а да је веома вероватно у граду и била црква посвећена овом светитељу. Не би требало искључити да је Методијева жеља била да се и на овај начин ојачају везе између њега и његове пастве, али и да се међу верницима ојача вековима присутан култ Светог Димитрија. И у томе треба свакако тражити историјски контекст ове врло мало познате стихире.

Литература

- Aigrain René. 2000. *L'hagiographie. Ses sources, ses méthodes, son histoire*. Brussels: Société des Bollandistes.
- Alföldi Andreas. 1926. *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien, II*, Berlin-Leipzig: Walter de Gruyter.
- Acta sanctorum octobris*. 1780. Tomus quartus. Bruxelles: Société des Bollandistes.
- Баришић, Фрањо. 1953. *Чуда Светог Димитрија као историјски извори*. Београд: Византолошки институт Српске академије наука и уметности.
- Bubalo Đ. Mitrović K. i Radić R. 2010. *Jurisdikcija Katoličke crkve u Sremu*. Beograd: Službeni glasnik.
- Бътлър Томас, *Методиевият канон в чест на Димитър Солунски*, Кирило-Методиевски студии, книга 4, Хиљада и сто години од смъртта на Методиј, Софија, 1987, 259–264.
- M. Vickers. 1974. Sirmium or Thessaloniki? The critical examination of the St. Demetrius legend. *Byzantinische Zeitschrift*, 67. Band, 2. Heft: 337–350.
- Војводина I. *Од најстаријих времена до Велике сеобе*. 1939. Нови Сад: Историјско друштво.
- Дагрон, Жилбер. 2001. *Цар и првосвештеник. Оглед о византијском „цезаропанизму“*, Београд: CLIO.
- Dvornik, Francis. 1970. *Byzantine Missions among the Slavs. SS. Constantine-Cyril and Methodius*. New Brunswick-New Jersey: Rutgers University Press.
- Delehaye, Hippolyte. 1934. *Cinq leçons sur la méthode hagiographique*. Bruxelles: Société des Bollandistes.
- Delehaye, Hippolyte. 1975. *Les légendes grecques des saints militaires*, New York: Arno Press.
- Gy. Györffy. 2002. Pregled dobara grčkog manastira u Svetom Dimitriju na Savi (Sremska Mitrovica) iz XII veka. *Споменица Историјског архива Срем*, 1: 7–64.
- Érды-kódex, доступно на <http://sermones.elte.hu/erdy/> (25. децембар 2011)
- Érды-kódex, доступно на http://kt.lib.pt.e.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06010401/4_0_1_pg_iii.html (26. децембар 2011)

- Кирилometодиевска енциклопедија II* 1995. директор Петър Динеков, Софија: изд. на БАН, Институт за литература; акад. Издаелство „Марин Дринов“.
- Eggers, Martin. 1996. *Das Erzbistum des Method. Lage, Wirkung und Nachleben der kyrillomethodianischen Mission*. München: Verlag Otto Sagner.
- Зелер, Жак. 2005. *Почеци хришћанства на Балкану*. Подгорица: ЦИД.
- Johannes, Dlugossus. 1511. *Vita beatissimi Stanislai Cracoviensis Episcopi. Nec non Legendae Sanctorum Poloniae, Hungariae, Bohemiae, Moraviae, Prussiae et Slessiae patronorum, in Lombardica historia non contentae*. Cracoviae.
- Коматина, Предраг. 2010. Моравски епископ Агатон на Фотијевоm сабору. У: Шијаковић Богољуб (ур.) *Српска теологија данас 2009. Зборник радова првог годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету 29–30. маја 2009*, Београд: Институт за теолошка истраживања при Православном богословском факултету Универзитет у Београду: 359–368.
- LadislauS Szórényi de Kis Szórényi. 1746. *Vindiciae Sirmiense s seu descriptio Sirmii cum suo episcopatu*. Budaе.
- Leemans, Johan. 2006. *The Cult of Mars in Late Antique Caesarea*, Studia Patristica. Papers Presented at the Fourteenth International Conference on Patristic Studies held in Oxford 2003, Leuven-Paris-Dudley, MA: 71–76.
- Magnae Moraviae fontes historici II. Textus biographici, hagiographici, liturgici*. 1967. ed. Lubomír Havlík, Praha-Brno: Universita J. E. Purkyně.
- Марјановић-Душанић, Смиља: 2007. *Свети краљ. Култ Стефана Дечанског*. Београд: СЛЮ-Балканолошки институт Српске академије наука и уметности.
- Михаиловић, Дејан. 2009. *Византијски круг. Мали речник ранохришћанске књижевности на грчком, византијске и старе српске књижевности*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Nagy, Tibor. 1939. *APannoniaikereszténység története a Római védőrendszer összeomlásáig*. Budapest: Pázmány Tudományegyetem Érem- és Régiségtani Intézet.
- K. Nichoritis. 1992. Unknown Stichera to St. Demetrius by St. Methodius. У: Tachos Anthony-Emil N. (ed.) *The Legacy of Saints Cyril and Methodius to Kiev and Moscow*. Proceedings of the International Congress on the Millennium of the Conversion of Rus' to Christianity, Thessaloniki 26–28. November 1991, Thessaloniki, 79–84.
- Nouvelle Histoire de l'Eglise*. 1968. t. 2, Paris: Seuil.
- Pelbartus de Temeswar, *Pomerium Sermonum de Sanctis. Par aestivalis II*, Hagenau, 1500, 222–223, доступно на http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1435-1504,_Pelbartus_de_Themeswar,_Pomerium_de_Sanctis,_LT.pdf (20. новембар 2011)
- Petrus Ransanus. 1999. *A magyarok történetének rövid foglalása*. (ford. Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet). Budapest: Osiris.
- Поповић, Јустин. 1994. *Житија светих за месец октобар*, Ваљево: Манастир Ћелије. доступно на <http://svetosavlje.org/biblioteka/AvaJustin/ZitijaSvetih/ZitijaSvetih1026.htm> (27. децембар 2010)
- Прица, Радомир (ур.) *Сремска Митровица*. 1969. Сремска Митровица: Општина Сремска Митровица.

- Познановић, Душан (ур.). 2004. *Sirmium и на небу и на земљи (1700 година од страдања хришћанских мученика)*. Сремска Митровица: Пројекат Благо Сирмијума.
- Szent Demeter. Magyarország elfeledett védőszentje*. 2007. szerkesztette Tóth Péter, Budapest: Balassi.
- Szinnyei József. 1893. *Magyar írók élete és munkái*, 2. kötet. Budapest: Akadémiai.
- Станковић, Влада. 2003. *Цариградски патријарси и цареви Македонске династије*, Београд: Византолошки институт Српске академије наука и уметности.
- Стојковски, Борис. 2010. Боландистичко житије Светог Андроника. *Култура Полуса*, година VII, број 13/14: 67–73.
- Tóth, Péter. 2001. Egy bizánci szent Magyarországon, egy magyar szent Bizáncban. *Szent Demeter magyarországi kultuszáról. Magyar Könyvszemle* 117. évf. 1.szám: 5–19.
- Tóth Péter. 2010. Sirmian martyrs in exile. Pannonian case-studies and a re-evaluation of the St. Demetrius problem. *Byzantinische Zeitschrift*, 103. Band, 1. Heft: 145–170.
- Θεοφύλακτου ρχηπισκόπου Βουλγάριας Βίος καὶ πολιτεία, Ἐμολογία τε καὶ μερικὰ θαυμάτων διήγησις, τοῦ ἐν γίσις πατρὸς ἡμῶν Κλήμεντος ρχηπισκόπου Βουλγάρων. 1864. *Patrologia Graeca*, ed. J-J. Migne, tomus CXXVI, Paris: apud J-P.Migne, col.1191–1238.
- Homza, Martin. 2006. Svätý Metod a jeho právne pokusy. U: Gavrilović Slavko (glavni urednik), *Balkan i Panonija kroz istoriju. Zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad-Istorijski arhiv "Srem" Sremska Mitrovica-Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu: 79–84.
- Chronicon paschale*. 1832. t. II, ed. Dindorf, Bonnae: Impensis Ed.Weberi.

Boris Stojkovski

HISTORICAL CONTEXT OF THE METHODIUS' STYCHERA TO SAINT DEMETRIUS

Summary: It is well-known in science that Saint Methodius wrote a Service and also a little-known stychera, both dedicated to Saint Demetrius. Also, when he had translated the Bible, he ended it, according to his *Life*, with a service on the very day of Saint Demetrius. In paper the deeper historical context of this stychera will be analyzed. Even though Methodius was from Thessalonica, he was most probably the archbishop of Pannonia and Moravia which had its' see in Sirmium. Some early Christian, but also medieval sources too, claim that Saint Demetrius was a deacon in Sirmium, whose cult spread over to Thessalonica later on. The Methodius episcopacy and the date of stychera also coincide chronologically. On the basis of sources and literature the opinion is given in connection to the importance of strengthening the cult of Saint Demetrius in the renowned Church in Sirmium.

Key words: Stychera to Saint Demetrius, Methodius, Sirmium